

RECENSIES

ETHIEK IN DE PRAKTIJK

Johan Taels (red.), *De vis heeft geen weet van het water. Ethiek tussen berekening en zorg*, Kapellen, Pelckmans, 1995, 207 blz., 690 Bfr. ISBN 90-289-2175-3

In dit boek tasten filosofen en professionelen zoals politici, medici, journalisten of bedrijfsleiders af hoe zij beroepshalve de complexiteit van de ethische problemen aankunnen. Een interessant uitgangspunt voor een boeiende discussie, doch het resultaat, vervat in deze bundel, is van ongelijk niveau en beantwoordt niet steeds aan de verwachtingen.

De samensteller, Johan Taels, zet in een boeiende inleiding de bakens. Hij begint met de vaststelling dat er een ethisch reveil merkbaar is. Vanuit verschillende hoeken is de belangstelling voor antwoorden op belangrijke vragen levendig. Hoewel dit hoopvol stemt, vraagt Taels zich af of dit wel een echte ethische belangstelling is. Deze groeiende vraag naar ethiek kadert hij in twee andere maatschappelijke tendensen: enerzijds de steile ontwikkeling van nieuwe technologieën en anderzijds een verzelfstandiging en professionalisering van de beroepen. De manier waarop professionelen morele problemen benaderen, draagt veelal een technische signatuur, meent Taels. Waarbij hij zich afvraagt of techniek wel ethisch neutraal is.

De auteur stelt een spanningsverhouding tussen ethiek en techniek vast. Binnen de autonome professionele bezigheden groeit de behoefte naar kant en klare morele oplossingen voor (nieuwe) vraagstukken. Daarbij benadert men morele vragen vanuit bijna technische redeneringen en antwoorden met de vaak impliciete veronderstelling dat tussen beide een direct verband bestaat; morele vragen ziet men dan vanuit een spel van haast loutere technische redeneringen en antwoorden. Dit is wat Taels de smalle benadering van ethiek noemt. Morele vragen zijn hierbij 'hanteerbare puzzels'. Daartegenover plaatst hij de bredere benadering, waarmee hij naar een beroepsoverschrijdende horizon of kader refereert waarbinnen men de eng professionele vragen dient te situeren.

Wat we nu meemaken, stelt Johan Taels, is dat dit ruimer kader wordt opzijgeschoven waardoor paradoxale evoluties ontstaan. Als voorbeeld geeft hij de professionalisering van de verpleegkunde. Dit beroep groeide van een roeping uit tot een *métier*, doordrongen van efficiëntie, planning en bureaucrativering. Paradoxaal genoeg verdringt deze evolutie de zorg, dienstbaarheid en persoonlijke inzet.

De samensteller van deze bundel legt de andere auteurs deze situatieschets voor en polst naar reacties en verklaringen. Kan of moet de 'professional' de spanning tussen enge en brede ethiek overbruggen? Of is dit een luxe voor beroepsatheti, met

wenig relevantie voor deze wereld? Taels' antwoord is duidelijk: beroepsmensen zijn dikwijls zoals vissen die zich niet langer van het water bewust zijn. Hun autonomiestreven en de algemene sociale atomisatie hebben hen vervreemd van de anderen.

Vanuit deze opmerkingen en vragen reageren beroepsmensen en ethici op concrete gevallen. In een eerste bijdrage gaat het over de mediaberichtgeving rond de Golfoorlog. Johan Taels en Guido Vanheeswijck vragen zich af of de professionele TV-journalist wel anders kon dan een vertekend en fictief beeld van de Golfoorlog te geven. Hierbij stellen ze de vraag of een strikte toepassing van de enge professionele ethiek hen had kunnen behoeden voor een dergelijke vertekening?

Dirk Sterckx en Mia Doornaert dienen hen hier van antwoord. De eerste wijst vanuit zijn ervaring als TV-journalist naar de gewijzigde omstandigheden. Volgens hem verdringt het beeld, het woord, met alle droomfabrieken, gezichtsbedrog en machtsverhoudingen van dien. Het gezag van het woord (en daarmee de intellectuelen) wordt bedreigd door het visuele en de orale renaissance. Mia Doornaert fulmineert dan weer tegen Taels en Vanheeswijck. De journalist is, volgens haar, door tijdsdruk niet in staat om afstand te nemen waardoor onmiddellijk hanteerbare codes onmisbaar zijn. Haar bijdrage, in een journalistieke stijl, is het typevoorbeeld van de 'scheiding der werelden': schoenmaker-ethicus, blijf bij uw leest.

Een tweede bijdrage handelt over ethisch zakendoen en vertrekt vanuit de intentieverklaring van het reclamebureau 'Imagine' om twintig percent van hun tijd gratis ter beschikking van non-profit organisaties te stellen. Verder wordt ook het ethisch bankieren belicht.

Een derde bijdrage handelt rond een uitgewerkte gevalsstudie uit de medische ethiek: de sterilisatie van mentaal gehandicapten. De vierde, en minst sterke bijdrage, handelt over politiek, en meer bepaald wordt hierbij vertrokken vanuit Verhofstadts project van een 'nieuwe' politiek. De bijdrage van Jos Geysels bijvoorbeeld past helemaal niet in het vooropgesteld doel van het boek. Diens tekst is een parlementair oppositiediscours en overstijgt nergens het niveau van een middelmatige boekbespreking, in casu Verhofstadts burgermanifesten.

Aan het eind van het werk leveren Herman De Dijn en Koen Boey, geïnspireerd door hun religieus/filosofische opvattingen, een interessant commentaar op Taels' situatieschets.

Dit boek is gebaseerd op een interessant idee, maar het resultaat is onevenwichtig en lijdt aan het typisch euvel van dovemansgesprekken en 'ivoren toren' verwijten. Bovendien blijven besprekingen veelal aan de oppervlakte; als lezer mis ik hier vaak diepgang.

Freddy DUTOIT